

การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติของหมอนวดหญิงแผนไทยในเกาหลีใต้¹

Irregular Migration of Thai Women Massager in South Korea

วิลาลินี อาริยะกิจโกศล²
ดร.ศยามล เจริญรัตน์³

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการย้ายถิ่นเพื่อการทำงานสามารถพบได้ทั่วไป ปัญหาจากการย้ายถิ่นเพื่อทำงานพบในรูปแบบของการลักลอบเข้าเมือง หรืออยู่แบบผิดกฎหมายเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการย้ายถิ่นแบบไม่ปกติ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาโอกาสในการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในรูปแบบไม่ปกติของแรงงานหมอนวดหญิงไทยอาชีพนวดแผนไทย 2) สาเหตุการตัดสินใจไปทำงานของแรงงานหมอนวดหญิงไทยอาชีพนวดแผนไทยในกรุงโซล เกาหลีใต้ ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์การทำงานของกรณีศึกษาจำนวน 8 คน จากร้านบริการนวดแผนไทยใน 4 เขตของกรุงโซลโดยเลือกเขตละ 1 ร้าน ได้แก่ เขตคังนัม (Gangnam-gu) เขตซองปา (Songpa-gu) เขตมาโป (Mapo-gu) และเขตชุง (Jung-gu) การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน และใช้การศึกษาจากเอกสารและข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต พบว่าการนวดแผนไทยเป็นที่ได้รับการยอมรับในระดับโลกทำให้มีความต้องการแรงงานนวดแผนไทยในธุรกิจบริการนวดแผนไทยในต่างประเทศจำนวนมากโดยเฉพาะแรงงานหญิงไทยที่มีทักษะการนวดแผนไทย เกาหลีใต้เป็นประเทศที่มีความต้องการแรงงานหญิงไทยที่มีทักษะนวดแผนไทยสูง ในขณะที่อาชีพการให้บริการด้านสุขภาพนี้ถูกสงวนไว้สำหรับแรงงาน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2557 เรื่อง การย้ายถิ่นไปทำงานในรูปแบบไม่ปกติและการละเมิดทางเพศของแรงงานหญิงไทย : กรณีศึกษารัฐกิจนวดแผนไทยในกรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี

² นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2557 E-mail : pearsinee@hotmail.com

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย E-mail : saya21@yahoo.com

ชาวเกาหลีใต้เท่านั้น แต่กลับพบว่าการย้ายถิ่นแบบไม่ปกติของแรงงานหมอนวดหญิงไทย เพื่อเข้าไปทำงานทำจำนวนมากผ่านนายหน้าที่ประกาศรับสมัครงานจากสื่อออนไลน์ เนื่องจากการสื่อสารที่สะดวกด้วยอินเทอร์เน็ต การเข้าเมืองที่ง่ายจากการยกเว้นการตรวจลงตราวีซ่าท่องเที่ยวเข้าเกาหลีใต้ 90 วัน ร่วมกับปัจจัยดึงดูดทางเศรษฐกิจ และปัจจัยผลักดันทางเศรษฐกิจ-สังคม นอกจากนี้ยังพบว่าการทำงานแรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายหน้าผู้นำพา ถูกดูถูกจากลูกค้าและนายจ้าง แรงงานหมอนวดหญิงไทยไม่ได้รับการคุ้มครอง และมีชีวิตในการทำงานที่เสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากตำรวจตรวจคนเข้าเมือง และกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศในที่สุด สำหรับมาตรการการแก้ไขในระดับมหภาค ควรมุ่งเน้นที่การปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายแรงงานระหว่างประเทศ และการส่งเสริมให้ความรู้เรื่องการจ้างงานในต่างประเทศให้กับแรงงาน

คำสำคัญ: แรงงานหญิง การย้ายถิ่นในรูปแบบไม่ปกติ การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ อาชีพ นวดแผนไทย เกาหลีใต้

Abstract

Working migration is a general phenomenon in the present time. Irregular migration as illegal immigration is the important issue of labor migration. This paper aims to 1) study the possibility of international irregular migration, and 2) find out the determining factors of Thai women massager in South Korea. Qualitative method, 8 indept-interviews, 2 interview and observe were selected. In South Korea, health service careers were preserved for Korea citizen. In this case, Thai massager was more demanded in South Korea because Thai massage was originated from Thailand. The visa waiver for Thai citizen, 90 days was the chanel for irregular migration. This study found that economic pull factors and socio-economic push factors were plunge the labor to South Korea. Disadvantage and sex abuse from customer and employer were happen among them. Unprotected from labor law was change their livelihood. Some cases are the international

issue, illegal immigration. Legislative measures on international labor force and promoted the knowledge of employment as a way to solve the problem.

Keywords: Female Labor, Irregular Migration, International Migration, Thai Massage, South Korea.

1. บทนำ

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศของแรงงานไทยในปัจจุบันนั้นแพร่หลายมากขึ้นทั้งในเรื่องเพศ ทักษะแรงงาน และพื้นที่ประเทศปลายทาง ซึ่งในอดีตพบแต่แรงงานชายไทยนิยมเดินทางไปทำงานยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง อาทิ ประเทศไต้หวัน อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันแนวโน้มการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงไทยมีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศเกาหลีใต้ มีปัจจัยดึงดูดด้านการเดินทางที่สามารถเข้าประเทศโดยการยกเว้นตรวจลงตราเข้าประเทศสำหรับหนังสือเดินทางไทยสามารถพำนักได้ถึง 90 วันในฐานะนักท่องเที่ยว (tourism visa) (สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลีประจำประเทศไทย, 2557) ระยะเวลาการเดินทาง อัตราค่าจ้าง และข้อมูลของประเทศปลายทางเป็นตัวดึงดูดให้แรงงานทั้งชายและหญิงไทยให้ความสนใจประเทศเกาหลีใต้มากขึ้น และเลือกที่จะย้ายถิ่นไปทำงานในรูปแบบไม่ปกติ โดยไม่ผ่านระบบการจ้างงานแรงงานต่างชาติไร้ฝีมือของเกาหลีใต้ (Employment Permit System for Foreign Worker) หรือ EPS ที่เป็นข้อตกลงการจ้างงานระหว่างรัฐต่อรัฐที่จ้างงานต่างชาติอย่างถูกกฎหมาย ส่วนใหญ่แรงงานชายเดินทางเข้าไปทำงานในสายอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงาน งานเกษตรในฟาร์มที่ผู้ประกอบการบางแห่งนั้นรับคู่สามี-ภรรยาเข้าทำงาน แม้จะอยู่ในกลุ่ม EPS ซึ่งเป็นอาชีพถูกกฎหมาย ส่วนแรงงานหญิงส่วนใหญ่ทำงานในอาชีพนวดแผนไทยซึ่งผิดกฎหมายท้องถิ่นว่าด้วยเรื่องการให้บริการด้านสุขภาพของเกาหลีใต้ที่สงวนไว้ให้สำหรับผู้บริการชาวเกาหลีใต่นั้นและไม่อยู่ในระบบ EPS (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี, 2557)

ความต้องการแรงงานหญิงไทยในธุรกิจนวดแผนไทยเกิดขึ้นเพราะชาวเกาหลีใต้มีความชอบและความนิยมในการนวดแผนไทย (Thai Massage) ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่ชาวเกาหลีใต้ได้มีโอกาสมาท่องเที่ยวในประเทศไทยและได้รับการส่งเสริมวัฒนธรรมการนวด

จากการท่องเที่ยวไทยจึงดึงดูดใจการนวดแผนไทยที่สามารถคลายความเมื่อยล้าและเป็นการพักผ่อนหลังจากการทำงานจึงทำให้ชาวเกาหลีใต้ชื่นชอบการนวดแผนไทยมากขึ้น ทำให้เกิดธุรกิจบริการนวดแผนไทยที่เปิดบริการ 24 ชั่วโมงโดยชาวเกาหลีใต้เป็นเจ้าของ จากข้อมูลขององค์กรนวดแผนไทยเกาหลีใต้ได้มีสถิติในการเปิดกิจการนวดแผนไทยของชาวเกาหลีใต้ 69 แห่ง (Korea Thai Massage Association, 2007) ดังนั้นผู้ประกอบการชาวเกาหลีใต้จึงมีความต้องการพนักงานที่มีทักษะการนวดแผนไทยเพื่อรองรับลูกค้า จึงทำให้แรงงานหญิงไทยจำนวนมากเดินทางย้ายถิ่นไปทำงานนวดแผนไทยเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยสาเหตุจากการได้รับค่าตอบแทนสูง ค่านิยมในการทำงานในต่างประเทศ ภาพลักษณ์ของเกาหลีใต้จากสื่อบันเทิงล้วนทำให้แรงงานหญิงไทยคาดหวังว่า พวกเธอจะมีชีวิต และสถานะครอบครัวจะดีขึ้น รวมไปถึงปัจจัยทางด้านสังคม เครือข่ายสังคม ปัญหาครอบครัวที่เป็นส่วนผลักดันในการตัดสินใจย้ายถิ่นเพื่อทำงาน (สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2542)

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโอกาสในการย้ายถิ่นเพื่อทำงานในรูปแบบไม่ปกติของแรงงานหญิงไทยอาชีพนวดแผนไทย ขั้นตอนและการจัดหางานไปทำงานนวดแผนไทย และสาเหตุของการตัดสินใจไปทำงานนวดแผนไทยในกรุงโซล เกาหลีใต้

3. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (international migration) คือการเคลื่อนย้ายประชากรจากประเทศต้นทางที่เคยพำนักอยู่ไปสู่ประเทศปลายทาง เพื่อดำรงชีพเป็นระยะเวลายาวนานหรือชั่วระยะเวลาหนึ่งในการประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว การดำเนินชีวิตและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเดิม ซึ่งแนวคิดการย้ายถิ่นว่าด้วยปัจจัยผลักและปัจจัยดึงดูด (Push-Pull Migration) เป็นแนวคิดเบื้องต้นว่าการที่มนุษย์ย้ายถิ่นฐานจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งนั้นเป็นการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจหรือด้านสังคมที่เกิดขึ้นในลักษณะตอบสนองต่อปัจจัยต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง ปัจจัยหลักเป็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต้นทาง ผลักดันให้มนุษย์ในพื้นที่นั้นที่ประสบปัญหาและมีความคิดอยากย้ายถิ่นไปยังพื้นที่อื่น ในขณะที่ปัจจัยดึงดูดเป็นปัจจัยในพื้นที่

ปลายทางมีลักษณะน่าดึงดูดใจ จึงทำให้มีการย้ายถิ่นโดยความสมัครใจ เห็นได้ว่าโอกาสทางเศรษฐกิจที่มาพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตและทันสมัยเป็นปัจจัยดึงดูดในการย้ายถิ่น (Ravenstein, 1985 อ้างถึงใน พัทธวาลย์ วงศ์บุญสิน, 2553)

แนวคิดการย้ายถิ่นในเรื่องของปัจจัยหลักและปัจจัยดึงดูดทางด้านเศรษฐศาสตร์ นีโอคลาสสิก (S.Oberg, 1997 อ้างถึงใน พัทธวาลย์ วงศ์บุญสิน, 2553) ที่อธิบายถึงการย้ายถิ่นในระยะเริ่มต้นว่าเป็นการย้ายถิ่นภายในประเทศจากชนบทไปยังเมือง ซึ่งมองได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นของแรงงานกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่อาศัยปัจจัยผลึกและปัจจัยดึงดูด ในลักษณะที่กล่าวได้ว่าการย้ายถิ่นนั้นเป็นผลของความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งไม่สมดุลระหว่างความต้องการของตลาดแรงงาน และความแตกต่างทางด้านค่าจ้างของสองพื้นที่ จึงเห็นได้ถึงความแตกต่างทางด้านค่าจ้าง ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางเป็นเหตุผลหลักของการย้ายถิ่นของแรงงาน ที่การย้ายถิ่นของแรงงานนั้นยังคงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเกิดความดุลยภาพของอุปสงค์และอุปทานแรงงานของระหว่างพื้นที่ต้นทางและปลายทาง ซึ่งเป็นกลไกในการลดความไม่เท่าเทียมในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ

นอกจากนี้การย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศพัฒนาแล้วกำหนดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงให้เศรษฐกิจในส่วนต่าง ๆ เข้ากับศูนย์กลางอำนาจทางเศรษฐกิจโลกให้เป็นแหล่งดึงดูดการย้ายถิ่น และเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และลดต้นทุนการผลิตพร้อมไปกับการสร้างปัจจัยผลึกด้านการย้ายถิ่นจากพื้นที่หนึ่งที่ไม่ใช่เพียงปัจจัยจากความยากจน การว่างงาน แต่ส่งผลทำให้เกิดกระแสการย้ายถิ่นในลักษณะของค่านิยมการย้ายถิ่น มีการกระจุยตัวไปยังจุดหมายพื้นที่ปลายทางไปยังประเทศที่มีการพัฒนาแล้ว มองได้ว่าการกระแสนี้เป็นผลจากการตัดสินใจส่วนบุคคลของแรงงานเพื่อหาโอกาสที่ดีกว่า (Saskia Sassen, 1988 อ้างถึงใน พัทธวาลย์ วงศ์บุญสิน, 2553)

2. การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติ (irregular migration) หมายถึง คนต่างชาติทุกคนที่เดินทางจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งโดยไม่ได้ผ่านของการเข้าเมืองที่ถูกต้อง อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ลักลอบเข้าเมืองมาทำงาน กลุ่มผู้เป็นเหยื่อจากขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ กลุ่มผู้พลัดถิ่นลี้ภัยจากสงคราม หรืออุบัติภัยในประเทศ ซึ่งล้วนเป็นการเดินทางเข้าเมืองโดยปราศจากเอกสารการเดินทางที่ถูกต้อง หรือเป็นเอกสารปลอมที่จัดทำขึ้น

การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เมื่อพบว่ามีการนิยามย้ายถิ่นแบบไม่ปกติเข้าประเทศอย่างถูกต้อง แต่ได้ละเมิดกฎเกณฑ์การเข้าประเทศทีหลัง เช่น การอยู่เกินระยะเวลาที่ได้รับอนุญาตให้พำนักอยู่ในประเทศปลายทางนั้นๆ ซึ่งเรียกกันว่า “อยู่เວ້ຽ” (overstay) หรือ “การโตดรี” (อยู่เกินระยะเวลาที่วีซ่ากำหนดไว้) หรือการเป็นแรงงานต่างชาติที่ถูกกฎหมายมาก่อน เป็นแรงงานที่มีสัญญาจ้างถูกต้อง แต่เมื่อหมดสัญญาจ้างงาน แรงงานเหล่านี้ไม่ยอมเดินทางกลับประเทศตนเอง โดยหลบหนีทำงานต่อไป และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการลงตราเข้าเมือง (visa) ในฐานะนักท่องเที่ยว หรือนักศึกษา แต่แอบทำงานโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งนับว่าเป็นการย้ายถิ่นแบบไม่ปกติ หรือผิดกฎหมาย

การจำแนกประเภทผู้ย้ายถิ่นแบบไม่ปกติที่พบในเอเชีย (IOM and Thai Ministry of Foreign Affairs, 1999) ได้แบ่งไว้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้เดินทางเข้าเมืองโดยไม่มีเอกสารเดินทาง หรือเรียกว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง ซึ่งส่วนใหญ่พบตามพรมแดน และใช้วิธีการลักลอบเข้าเมืองโดยไม่ผ่านจุดตรวจหรือโดยการช่วยเหลือจากกลุ่มแรงงานข้ามชาติ
2. ผู้ย้ายถิ่นคงค้าง เป็นผลจากการอยู่เกินเวลาตรวจลงตรา (visa) ที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่พบว่าเป็นนักท่องเที่ยว นักศึกษา และแรงงานย้ายถิ่นที่อยู่เกินเวลาที่วีซ่ากำหนด
3. ผู้ย้ายถิ่นแรงงาน พบหลายกลุ่มแต่ที่ชัดเจนคือกลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีใบอนุญาต เช่น กรณีของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าประเทศอย่างถูกต้อง แต่กลับไปทำงานเป็นผู้ใช้แรงงานซึ่งพบมากในประเทศที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง

การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติเป็นการย้ายถิ่นที่ไม่มีเอกสารการเดินทางถูกต้อง หรือเป็นการเดินทางเข้าประเทศโดยการละเมิดกฎเกณฑ์ของประเทศปลายทางที่เรียกกันว่าการย้ายถิ่นผิดกฎหมาย หรือลักลอบเข้าเมือง ซึ่งหมายถึงการเดินทางเข้าประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการละเมิดกฎหมายประเทศปลายทาง ประเทศปลายทางต้องเผชิญกับกระแสคลื่นการย้ายถิ่นแบบผิดกฎหมายและพยายามจับกุม ผลักดันออกนอกประเทศ ซึ่งปัญหาจากสาเหตุหลักของการย้ายถิ่นมาจากแรงผลักดันของประเทศต้นทาง (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2546)

4. วิธีการวิจัย

วิธีวิจัยด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1) **การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)** ภูมิศึกษาแรงงานหมอนวดหญิงไทยจำนวน 8 คนที่ทำงานอาชีพนวดแผนไทยจากร้านนวดแผนไทย โดยมีคุณสมบัติทำอาชีพนวดแผนไทย อยู่พำนักทำงานบริการนวดแผนไทยเป็นระยะเวลามากกว่า 1 เดือน ไม่จำกัดจำนวนครั้งในการเดินทางเข้า-ออกเกาหลีใต้ และเป็นวัยแรงงานที่มีอายุระหว่าง 20-60 ปี การเข้าถึงภูมิศึกษาโดยเริ่มจากภูมิศึกษาที่เป็นเพื่อนของเพื่อนผู้วิจัยที่ไปทำอาชีพนวดแผนไทยในกรุงโซล จากนั้นเป็นการแนะนำต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) ประกอบกับการหาพิกัดร้านบริการนวดแผนไทยใน 4 เขตของกรุงโซล เกาหลีใต้ โดยเลือกจาก 1) เขตซุงเขตจุดศูนย์กลางของกรุงโซลจำนวน 1 คน 2) เขตคังนัมเป็นเขตที่มีความสำคัญทางธุรกิจจำนวน 2 คน 3) เขตซองพาเป็นเขตที่ตั้งชานเมืองกรุงโซลจำนวน 4 คน 4) เขตมาโปเป็นเขตทางด้านตะวันตกของกรุงโซลจำนวน 1 คน

2) **การสัมภาษณ์ (Interview)** ผู้เกี่ยวข้อง 2 คนได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการไทย 1 คน และเจ้าของกิจการนวดแผนไทยในเกาหลีใต้ 1 คน

3) **การสังเกต (Observation)** สถานที่พื้นที่ตั้งสภาพแวดล้อม ลักษณะการตกแต่งของร้านนวดแผนไทย และการมีส่วนร่วมในสังเกตการณ์การทำงานของภูมิศึกษาในเกาหลีใต้ ประสบการณ์การทำงานของแรงงานหมอนวดหญิงไทยผู้ให้ข้อมูลจากการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยที่เข้าไปใช้บริการนวดแผนไทยในกรุงโซล เกาหลีใต้

การศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูลแบบแบบอุปนัย (Analytic induction) เพื่อตีความและสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่มองเห็น และวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) จากการศึกษาแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เอกสารวิชาการ ข่าวหนังสือพิมพ์ บทความเว็บไซต์กองคุ้มครองและดูแลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ สื่อสังคมออนไลน์ ข่าวชุมชนแรงงานไทยทำงานในเกาหลีใต้จากเฟซบุ๊ก

5. ผลการวิจัย

ข้อมูลของการศึกษาประกอบด้วยลักษณะของธุรกิจร้านบริการนวดแผนไทยในกรุงโซล ขั้นตอนและการจัดหางานในการไปทำงานนวดแผนไทยที่เป็นกระบวนการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้น จนทำให้เกิดโอกาสในการย้ายถิ่นในรูปแบบไม่ปกติของแรงงานหมอนวดหญิงไทยอาชีพนวดแผนไทย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นที่สามารถบอกถึงสาเหตุของการย้ายถิ่นของแรงงานหมอนวดหญิงไทย ดังนี้

1. ธุรกิจร้านบริการนวดแผนไทยในกรุงโซล เกาหลีใต้

รัฐบาลเกาหลีใต้ได้มีข้อตกลงให้ความร่วมมือระหว่างรัฐต่อรัฐในการรองรับแรงงานต่างชาติเข้าทำงานอย่างถูกกฎหมายด้วยระบบการอนุญาตจ้างงานแรงงานต่างชาติ (Employment Permit System : EPS) ซึ่งเป็นการจ้างงานแรงงานต่างชาติในจำนวนที่เหมาะสมและถูกกฎหมายโดยจำกัดการว่าจ้างงานแรงงานไร้ฝีมือเข้าทำงานใน 6 สาขา ได้แก่ งานโรงงานอุตสาหกรรม งานก่อสร้าง งานเกษตรและปศุสัตว์ งานประมง งานบริการในธุรกิจ ห้างร้าน ร้านอาหาร การกำจัดของเสีย ซ่อมรถยนต์ พยาบาลและบริการในครัวเรือน แรงงานที่ได้รับการจ้างงานผ่านระบบ EPS จะได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายแรงงานและกฎหมายมาตรฐานแรงงาน กฎหมายความปลอดภัย และสุขอนามัยในอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับแรงงานในเกาหลีใต้ สำหรับอาชีพนวดแผนไทยซึ่งไม่อยู่ในข้อตกลง EPS และมีกฎหมายท้องถิ่นว่าด้วยเรื่องการให้บริการด้านสุขภาพของเกาหลีใต้ระบุให้เป็นงานที่สงวนไว้สำหรับชาวเกาหลีใต้ หรือผู้พิการที่ผ่านการฝึกอบรมเท่านั้น แต่กลับมีความต้องการแรงงานนวดแผนไทยหญิงไทยจำนวนมากเพราะความต้องการของลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการต้องการได้รูปแบบการนวดแผนไทยแบบต้นตำหรับ ดังนั้นอุปสงค์จากผู้ประกอบการธุรกิจนวดแผนไทยชาวเกาหลีใต้ ที่มีความต้องการจ้างแรงงานหญิงไทยที่มีทักษะด้านการนวดแผนไทยไปทำงาน ส่งผลต่ออุปทานแรงงานที่ไหลเข้าสู่เกาหลีใต้จำนวนมาก และกลายเป็นปัญหาด้านแรงงาน และกฎหมายระหว่างประเทศ

ธุรกิจบริการร้านนวดแผนไทยในเกาหลีใต้เป็นธุรกิจเปิดบริการ 24 ชั่วโมงให้บริการนวดเพื่อสุขภาพ นอกจากธุรกิจบริการร้านนวดแผนไทยยังมีธุรกิจร้านบริการนวดแผนจีน บริการนวดแบบสวีดิช แต่จากข้อมูลองค์กรนวดแผนไทยเกาหลีใต้มีสถิติในการเปิดร้านนวดแผนไทยในเกาหลีใต้มีจำนวนมากกว่า 69 แห่ง (Korea Thai Massage Association, 2007) โดยพื้นที่กรณีศึกษา ผู้วิจัยเลือกร้านนวดแผนไทยจาก 4 เขต 4 ร้านในกรุงโซล เกาหลีใต้ (ตามแผนภาพ

ที่ 1) ให้เป็นตัวแทนของสภาพพื้นที่ในกรุงโซลทั้ง 4 แบบคือ แหล่งท่องเที่ยวกลางเมือง แหล่งนอกเมือง เขตธุรกิจใหม่ และเขตธุรกิจกลางคืนและใกล้สถานศึกษา ได้แก่

1) เขตชุง (Jung-gu) เป็นพื้นที่ใจกลางกรุงโซล มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง ร้านนวดที่ 1 มีแรงงานหญิงไทยทำงานเป็นพนักงานนวดแผนไทยทั้งหมด ลักษณะร้านติดฟิล์มทึบ ด้านหน้ามีภาพโฆษณาสื่อถึงบริการนวดแผนไทย และติดธงชาติไทย

2) เขตมาโป (Mapo-gu) เป็นพื้นที่ทางด้านตะวันตกของกรุงโซล ที่ตั้งร้านอยู่ใกล้สถานีรถไฟใต้ดิน และมหาวิทยาลัยศิลปะชื่อดังของเกาหลีใต้ รวมทั้งเป็นแหล่งร้านค้า บาร์ ร้านอาหาร สำหรับวัยรุ่น และการท่องเที่ยวกลางคืน ร้านที่ 2 อยู่ในอาคารรวม 5 ชั้น ร้านตั้งอยู่ที่ชั้น 2 ด้านหน้าอาคารบริเวณชั้น 2 ติดป้ายโฆษณาภาพและตัวอักษรสื่อให้รู้ว่ามีบริการนวดแผนไทย เป็นภาษาเกาหลีและภาษาญี่ปุ่น ภายในร้านตกแต่งด้วยฟิล์มมืดทึบ ภายในมีการจำลองศาลาไทย

3) เขตคังนัม (Gangnam-gu) เป็นพื้นที่ทางตอนใต้ของแม่น้ำฮัน แม่น้ำสายหลักของกรุงโซล พื้นที่เขตคังนัมเป็นย่านธุรกิจ บริษัท โรงแรมระดับ 5 ดาว ในเขตนี้มีร้านนวดแผนไทย ร้านนวดสวีตีชอยู่ด้วย ร้านที่ 3 เป็นร้านอยู่ในอาคารรวม 7 ชั้น ร้านตั้งอยู่บริเวณชั้น 2 ด้านหน้าอาคารบริเวณชั้น 2 มีภาพโฆษณาการบริการนวดแผนไทยอย่างชัดเจน

4) เขตซองพา (Songpa-gu) เป็นเขตชานเมืองทางด้านตะวันออกของกรุงโซล เขตนี้เคยเป็นที่ตั้งศูนย์กีฬาในการแข่งขันโอลิมปิกในปี ค.ศ. 1988 และเป็นสถานที่ตั้งของบริษัทห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และสวนสาธารณะขนาดใหญ่ของกรุงโซล ร้านที่ 4 ตั้งอยู่บนถนนที่เป็นธุรกิจร้านอาหาร บาร์ และบริเวณใกล้เคียงมีร้านบริการนวดแผนไทยอีกประมาณ 2-3 ร้าน ลักษณะของร้านอยู่ในอาคารรวม 4 ชั้น ร้านนวดแผนไทยอยู่ชั้น 2 โดยมีป้ายและรูปโฆษณาติดบริเวณชั้น 2 หน้าอาคาร เขียนโฆษณาบริการนวดแผนไทยเป็นภาษาเกาหลีและภาษาญี่ปุ่น

2. ขั้นตอนการไปทำงานนวดแผนไทยของแรงงานหญิงไทยในเกาหลีใต้ มีรูปแบบที่ใกล้เคียงกันกับการไปทำงานในต่างประเทศของประเทศอื่นๆ ซึ่งจะมีนายหน้าหรือผู้นำพาเป็นตัวกลางสำคัญซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันไปแล้วแต่การตกลง ดังนั้น แรงงานจะต้องหาช่องทางติดต่อนายหน้าหรือผู้นำพา หรืออำนวนวดแผนไทยที่ต้องการแรงงานให้ได้ก่อนเป็นขั้นตอนแรก

โดยวิธีการเดินทางเริ่มจากแรงงานหญิงไทยที่มีทักษะการนวดแผนไทยที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ ได้รับข่าวการรับสมัครงานร้านนวดแผนไทยในเกาหลีใต้จากแหล่งต่าง ๆ เช่น เพื่อน ญาติ คนรู้จักชักชวน หรือเพื่อนแนะนำหน้าให้รู้จักโดยเฉพาะจากเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ นายหน้าส่วนหนึ่งมีการเปิดตัวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ คือ เฟซบุ๊ก (facebook) จากนั้นเป็นการนัดพบนายหน้าหรือผู้นำพา มีการตกลงค่าใช้จ่ายในการนำพาและอาจมี “การทดสอบมือ” หรือทักษะการนวดในบางกรณี ในระยะนี้นายหน้าจะเป็นผู้ประสานงานต่าง ๆ รวมถึงจองตั๋วเครื่องบินสำหรับการเดินทางในลักษณะของบริษัทนำเที่ยวหรือติดต่อกับบริษัทนำเที่ยวต่างๆ สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจะถูกหักออกจากเงินเดือนเดือนแรกของแรงงานหมอนวดหญิงไทย เมื่อการติดต่อประสานงานได้รับการยืนยันจากทางร้านนวดแผนไทยที่เกาหลีใต้แล้วและเอกสารการเดินทางเรียบร้อย แรงงานหญิงไทยต้องเดินทางไปยังเกาหลีใต้ด้วยตนเอง แต่ก็พบว่าบางกรณีนายหน้าจะเดินทางไปด้วยเพื่อส่งแรงงานไปยังร้านนวด

ขั้นต่อมาเมื่อถึงเกาหลีใต้ แรงงานหญิงไทยต้องผ่านด่านตรวจคนเข้าเมือง และออกไปยังอาคารผู้โดยสารขาเข้า ซึ่งจะมียานพาหนะนำส่งเกาหลีใต้ หรือเจ้าของร้านมารับไปยังร้านนวดแผนไทยที่ตกลงกันไว้ ดังนั้นในกรณีแรงงานหมอนวดหญิงไทยไม่สามารถผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองจากสนามบินอินชอนได้นั้นจะถูกส่งตัวกลับประเทศไทย โดยไม่ได้รับคืนเงินค่านายหน้าหรือค่านำพาใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการทำงานของนายหน้าเอกชนหรือเอกเทศตามที่สุภางค์ จันทวนิช และคณะ (2553) ได้อธิบายในงานวิจัยธุรกิจจัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศว่าธุรกิจการจัดส่งคนไปทำงานต่างประเทศมีรายได้สูงและพบกลุ่มแสวงหาประโยชน์นั้นคือนายหน้าหรือนายหน้าเถื่อนที่แรงงานต้องจ่ายค่านายหน้า ทั้งที่แรงงานยังไม่แน่ใจว่านายหน้าจะสามารถจัดหางานให้ได้งานทำหรือไม่ได้งานทำก็ตาม

เมื่อแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่ไปทำงานนวดแผนไทยในเกาหลีใต้นั้น พบว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยจะทำงานตามสัญญาจ้างที่ตกลงกันระหว่างแรงงานหมอนวดหญิงไทยกับผู้ประกอบการร้านนวดแผนไทยชาวเกาหลีใต้ โดยให้ทำงานเป็นระยะเวลา 85 วัน หรือตามระยะเวลาของการยกเว้นวีซ่าการเข้าประเทศเกาหลีใต้คือไม่เกิน 90 วัน จึงเดินทางกลับประเทศไทย โดยแรงงานจะได้รับเงินเดือน เดือนที่ 1 และเดือนที่ 2 สำหรับเงินเดือน ๆ สุดท้ายที่ไม่ครบ 30 วันนั้นผู้ประกอบการจะจ่ายให้แรงงานโดยคิดเป็นรายวันพร้อมค่ารอบ ซึ่งแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่อยู่ทำงานไม่เกิน 90 วันนั้นยังมีโอกาสกลับเข้าประเทศเกาหลีใต้ได้อีก แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังพบอีกว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยส่วนใหญ่ตัดสินใจอยู่ทำงานต่อเนื่อง

โดยมีผู้ประกอบการชาวเกาหลีใต้ได้สร้างแรงจูงใจด้วยการขึ้นเงินเดือนให้ แรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้จึงลกลอบทำงานนวดแผนไทยในเกาหลีใต้ต่อไป ซึ่งเรียกกันว่า “อยู่เวอร์” หรืออยู่ over stay แรงงานหมอนวดหญิงไทยอยู่ทำงานไปเรื่อย ๆ จนรู้สึกพอใจต่อรายได้ที่ได้รับและเงินออมที่ตนนั้นส่งกลับครอบครัวยังประเทศไทย พร้อมทั้งยอมรับต่อการที่จะถูกจำกัดในการเข้าประเทศเกาหลีใต้ในครั้งต่อไปไม่ว่าจะเข้าประเทศในสถานะเพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม

ดังนั้น เห็นได้ว่าจากขั้นตอนการไปทำงานนวดแผนไทยของแรงงานหมอนวดหญิงไทย บทบาทของนายหน้าจะเสร็จสิ้นเมื่อจัดส่งแรงงานหมอนวดหญิงไทยให้ผู้ประกอบการธุรกิจนวดแผนไทยชาวเกาหลีใต้ โดยที่นายหน้าไม่ได้มีส่วนช่วยเหลือแรงงานหมอนวดหญิงไทยไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการพักอาศัย ปัญหาสุขภาพ ความต้องการย้ายสถานที่ทำงาน หรือการถูกจับกุมจากตำรวจตรวจคนเข้าเมืองที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างพำนักทำงานนวดแผนไทยของแรงงานหมอนวดหญิงไทย

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงานหญิงไทยอาชีพนวดแผนไทยไปเกาหลีใต้ ประกอบด้วยปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดดังนี้

3.1 ปัจจัยผลักดันด้านเศรษฐกิจ และค่าแรงที่ได้รับเมื่อทำงานในประเทศไทย จากตารางที่ 1 นั้นพบว่าแรงงานหญิงไทยอาชีพนวดแผนไทยทั้ง 8 คนมีช่วงอายุระหว่าง 23-44 ปี ซึ่งถือได้ว่าอยู่ในวัยทำงานที่พร้อมเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ แรงงานหมอนวดหญิงไทยให้ความเห็นว่ารายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือนจากการทำงานนั้นได้รับน้อย แต่การใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยนั้นมีรายจ่ายที่สูงตามมา แม้แรงงานหมอนวดหญิงไทยจะจบจากระดับการศึกษาในระดับมัธยม 6 ถึงปริญญาโท และมีอาชีพเดิมที่มีความมั่นคง และมีทักษะระดับสูง เช่น ลูกจ้างในหน่วยงานรัฐ และพนักงานบัญชี แต่รายจ่ายในชีวิตประจำวันของตนเอง เช่น ค่าเช่าที่พัก ค่าเดินทางไปทำงาน ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ รวมไปถึงภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว เช่น หนี้สินของครอบครัว การส่งเสียน้องเรียนหนังสือ และต้องส่งเงินกลับไปยังบ้านที่ต่างจังหวัด ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่ไม่มีเงินออม หรือไม่สามารถมีชีวิตอย่างที่ต้องการได้ ดังนั้นด้านเศรษฐกิจและรายได้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นส่วนผลักดันให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยแสวงหาโอกาสในการหางานนวดแผนไทยทำในต่างประเทศ โดยแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่คาดหวังรายได้ที่จะได้รับ และคาดหวังถึงเศรษฐกิจของครอบครัวตนเองดีขึ้น และหลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน

3.2 ปัจจัยผลักดันด้านสังคมและค่านิยม จากข้อมูลพบว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นในประเทศเพื่อการหางานทำ โดยเฉพาะการย้ายถิ่นจากภูมิลำเนาเดิมมาทำงานในเมืองเศรษฐกิจ เช่น เมืองท่องเที่ยวหรือเมืองหลวง เนื่องจากโอกาสของอาชีพในเมืองนั้นดีกว่าในภูมิลำเนาเดิมของกรณีศึกษา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งพบว่าพฤติกรรมการเดินทางแบบคนรู้จักหรือเคยได้ยินที่มีประสบการณ์ที่ดีกับการได้ทำงานต่างประเทศ จึงทำให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้มีทัศนคติเชิงบวกกับการย้ายถิ่นเพื่อการหางานทำ ประกอบกับการมีเครือข่ายทางสังคมและสื่อชักชวนประเภทต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงโอกาสของการไปทำงานต่างประเทศ เช่น การมีญาติ หรือคนรู้จักจากภูมิลำเนาเดิมที่มีประสบการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศนั้น ชักชวน รวมถึงนายหน้า และการรับรู้สื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งสื่อให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเห็นว่า การไปทำงานต่างประเทศจะนำมาซึ่งรายได้ที่สูงกว่าในประเทศไทย และมีสวัสดิการต่าง ๆ ที่จะได้รับเป็นพิเศษ ปัจจัยทั้งสองส่วนนี้เป็นแรงผลักดันให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยคาดหวังถึงรายได้ที่สูงขึ้นและโอกาสในชีวิตที่ดีขึ้นร่วมกับโอกาสของการมีประสบการณ์ที่ดีในต่างประเทศ

3.3 ปัจจัยผลักดันด้านครอบครัว ปัญหาในครอบครัวของแรงงานหมอนวดหญิงไทยเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยตัดสินใจย้ายถิ่นไปทำงานยังต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว เช่น ปัญหาการทะเลาะระหว่างคู่สมรสที่มักเกิดจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจของครอบครัว ปัญหาหนี้สิน ซึ่งนำไปสู่แรงกดดันในชีวิต กรณีศึกษาแรงงานหมอนวดหญิงไทยส่วนใหญ่ยังได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในการตัดสินใจย้ายถิ่นทำงานอาชีพนวดแผนไทยในกรุงโซล เพื่อให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเป็นกำลังหลักในการช่วยส่งเสียเลี้ยงดูครอบครัวอีกด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการย้ายถิ่นในรูปแบบไม่ปกติเช่นนี้จากปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทาง

ตารางที่ 1 ข้อมูลหมอนวดหญิงแผนไทยในกรุงโซล เกาหลีใต้

กรณีศึกษา	อายุ (ปี)	การศึกษา	ภูมิลำเนาเดิม	อาชีพเดิม	สาเหตุ	วิธีหางานนวดในเกาหลีใต้	ระยะเวลาทำงานในเกาหลีใต้ (เดือน)
1	37	ป.ตรี	สุราษฎร์ธานี	นวดแผนไทย	อยากมีประสบการณ์	เพื่อนแนะนำ/จ่ายค่านายหน้า 30,000 บาท	7 เดือน
2	25	ม.6	อุดรธานี	นวดแผนไทย	เงินเดือนมากขึ้น	เพื่อนแนะนำ/ จ่ายค่านายหน้า 30,000 บาท	1 เดือน
3	25	ม.3	หนองคาย	นวดแผนไทย	อยากมีประสบการณ์และเก็บเงิน	เพื่อนทำงานนวดในเกาหลีใต้แนะนำ ไม่เสียค่านายหน้า จ่ายค่าเดินทางเอง	12 เดือน
4	44	ปริญญาตรี	อุดรธานี	ทำงานบัญชี	อยากมีประสบการณ์	ติดต่อนายหน้าจาก Facebook เสียค่านายหน้า 30,000 บาท	12 เดือน
5	35	ม.6	ชัยภูมิ	นวดแผนไทย	ชอบทำงานต่างประเทศ	ติดต่อนายหน้าจากอินเทอร์เน็ต เสียค่านายหน้า 30,000 บาท	4 เดือน
6	32	ป.โท	มหาสารคาม	ลูกจ้างหน่วยงานราชการ	อยากเพิ่มรายได้, หนีปัญหาครอบครัว	ชาวเกาหลีใต้ชักชวน ไม่เสียค่านายหน้า	2 เดือน
7	30	ปวช.	พิจิตร	ช่างเสริมสวย	รายได้ดีกว่าในไทย	เพื่อนแนะนำนายหน้า เสียค่านายหน้า 10,000 บาท	8 เดือน
8	23	ม.6	สมุทรปราการ	นวดแผนไทย	หารายได้มาชำระหนี้ สักนวดเรียน	เพื่อนทำงานนวดในเกาหลีใต้แนะนำ นายหน้า เสียค่านายหน้า 5,000 บาท	12 เดือน

3.4 ปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางที่มีส่วนทำให้แรงงานหมอนวดหญิงไทย

ตัดสินใจย้ายถิ่นเพื่อทำงานนวดแผนไทยอย่างเด่นชัดคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เพราะความต้องการแรงงานหญิงไทยที่มีทักษะการนวดแผนไทยจากผู้ประกอบการธุรกิจนวดแผนไทยชาวเกาหลีใต้ที่จะเป็นจุดขายต่อกลุ่มลูกค้าชาวเกาหลีใต้ให้มาใช้บริการที่เปรียบเสมือนได้นวดแผนไทยกับต้นตำหรับ ผลตอบแทนที่ได้รับเป็นตัวดึงดูดแรงงานอย่างสูงไม่ว่าจะเป็น อัตราเงินเดือนในแต่ละเดือนสูงกว่าเกือบ 4 เท่าของรายได้ในการทำงานนวดแผนไทยในประเทศไทย การได้รับสวัสดิการจากผู้ประกอบการชาวเกาหลีใต้ที่รองรับในเรื่องของที่พักราคาไม่คิดค่าใช้จ่ายและอาหาร สัญญาณอินเทอร์เน็ต (wifi) การเดินทางเข้าประเทศที่ไม่ยุ่งยากจากการยกเว้นการตรวจลงตราเข้าประเทศเกาหลีใต้ถึง 90 วันในฐานะนักท่องเที่ยวที่แรงงานหมอนวด

หญิงไทยเหล่านี้ สามารถใช้โอกาสนี้แอบแฝงทำงาน แม้จะต้องทำงานในลักษณะหมุนเวียนตลอด 24 ชั่วโมงไม่มีตารางเวลาการทำงานที่แน่นอนก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนดึงดูดให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยให้ความสนใจไปทำงานนวดแผนไทยในเกาหลีใต้ ซึ่งแตกต่างจากรายได้ต่อเดือนของพนักงานนวดแผนไทยจากร้านนวดแผนไทยบริเวณชอยสุซุมวิท 26 รายได้ต่อเดือนอยู่ที่ 9,000 บาท ค่ารอบในการให้บริการลูกค้า 75 บาทต่อชั่วโมง ลงงานบริการนวดลูกค้าประมาณ 6 รอบต่อวัน รวมรายได้สุทธิเป็นเงินประมาณ 21,000 บาท (ทำงาน 26 วัน) โดยมีเงินพิเศษหรือทิปต่างหาก หรือร้านนวดแผนไทยในประเทศไทยในต่างจังหวัด เช่น พื้นที่ท่องเที่ยวหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้นไม่มีเงินเดือนให้พนักงานนวดแผนไทย มีเพียงค่ารอบจากการให้บริการลูกค้าชั่วโมงละ 100 บาท หากรับลูกค้าวันละประมาณ 6 รอบโดยรวมจะมีรายได้อย่างน้อยอยู่ที่ประมาณ 15,600 บาท (ทำงาน 26 วัน) โดยมีเงินพิเศษหรือทิปต่างหาก แม้การทำงานนวดแผนไทยในกรุงเทพฯ ได้รับรายได้สุทธิตกกว่า 20,000 บาทก็ตาม แต่แรงงานหมอนวดหญิงไทยได้ให้ความเห็นว่า การทำงานนวดแผนไทยในไทยนั้นแม้มีรายได้ แต่รายจ่ายที่ตามมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องของค่าเช่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทาง รวมถึงค่าสาธารณูปโภคอื่นๆ ที่ต้องจ่ายในแต่ละเดือนนั้นสูง ซึ่งทำให้แต่ละเดือนนั้นแทบไม่มีเงินเพียงพอในการดำรงชีวิต เงินออม และการส่งเงินกลับให้ครอบครัวในต่างจังหวัด ซึ่งเห็นได้ว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจจากประเทศปลายทางเป็นส่วนสำคัญที่ดึงดูดให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยตัดสินใจไปทำงาน ประกอบกับความต้องการแรงงานหญิงที่มีทักษะนวดแผนไทยของผู้ประกอบการชาวเกาหลีใต้

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังเกาหลีใต้เป็นปัจจัยดึงดูดอีกประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยตัดสินใจย้ายถิ่น เพราะค่าเดินทางที่ไม่แพงเมื่อเทียบกับการย้ายถิ่นไปยังประเทศอื่นที่ได้รับค่าตอบแทนที่สูง เช่น ประเทศในแถบยุโรป สแกนดิเนเวีย อาหรับ หรือสหรัฐอเมริกา ดังนั้นต้นทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นจึงมีราคาถูกกว่า การหักค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากเจ้าของร้านจึงน้อยกว่าและสามารถมีเงินเก็บได้เร็วและมากกว่า

ตารางที่ 2 ผลประโยชน์ของหมอนวดที่เกาหลีใต้และในประเทศไทย

รายการ	เขตชุง	เขตมาโป	เขตคังนัม	เขตซองปา	ย่านสุขุมวิท	หัวหิน
เงินเดือน(วอน)	1,000,000 (31,000บาท)	1,500,000 (46,000บาท)	1,500,000 (46,000บาท)	1,200,000 (37,000บาท)	295,000 (9,000บาท)	0
ค่ารอบ	10%	10%	10%	10%	75 บาท/ชม.	100บาท/ชม.
ทิป /วัน(วอน)	5,000 (153บาท)	0	0	0	ไม่แน่นอน	ไม่แน่นอน
ค่าอาหาร(วอน)	120,000/คน (3,670บาท)	ข้าวสาร +ไข่	ข้าวสาร	120,000/ 5 คน (3,670บาท)	0	0
ที่พัก	ฟรี	ฟรี	ฟรี	ฟรี	จ่าย	จ่าย
วันหยุด (วัน)/เดือน	4	2	ไม่มี	2	4	4
รายได้ขั้นต่ำ (วอน)/เดือน	1,900,000 (59,000บาท)	2,300,000 (70,350บาท)	2,400,000 (73,400บาท)	1,872,000 (57,000บาท)	687,000 (21,000 บาท)	510,000 (15,600 บาท)

ดังนั้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ดึงดูดแรงงานเข้าสู่อาชีพนวดแผนไทยที่เกาหลีใต้เป็นปัจจัยหลัก เพราะอัตราเงินเดือนที่สูงกว่าการทำงานนวดแผนไทยในประเทศไทยถึง 4 เท่า มีรายได้เสริมอื่น เช่น ค่ารอบ เงินพิเศษจากลูกค้าที่ทางร้านไม่หักหัวคิว มีการจัดหาที่พักที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย และมีอาหาร หรือค่าอาหารให้บางส่วนแก่แรงงาน ปัจจัยเหล่านี้ส่งเสริมให้แรงงานตัดสินใจย้ายถิ่นไปยังกรุงโซล แม้บางรายจะทราบว่าการทำนวดบริการนวดแผนไทยลักษณะนี้ผิดกฎหมาย และบางกรณีศึกษายินดีที่จะอยู่ต่อแม้ว่าหมดอายุวีซ่า (ตรวจลงตรา) ตามการยกเว้นการตรวจลงตราการเข้าเมืองสำหรับหนังสือเดินทางไทย เพราะกรณีศึกษาทุกรายทราบว่า จะต้องกลับประเทศไทยภายใน 90 วัน

3.5 ปัจจัยดึงดูดด้านการเดินทางย้ายถิ่นที่สะดวกสำหรับแรงงาน ตามข้อตกลงทวิภาคี เกี่ยวกับการยกเว้นวีซ่า หรือการตรวจลงตราการเข้าเมืองของเกาหลีใต้ที่ยกเว้นการตรวจลงตราการเข้าเมืองสำหรับหนังสือเดินทางไทยพำนักในเกาหลีใต้ได้ถึง 90 วันในฐานะนักท่องเที่ยว ซึ่งถือได้ว่าเป็นระยะเวลาที่มากพอสำหรับแรงงานที่ประสงค์จะเข้าไปทำงานในเกาหลีใต้ ซึ่งส่วนมากมีแนวโน้มที่จะอยู่เกินกำหนดการตรวจลงตรา และลักลอบทำงานนวดแผนไทยต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากตารางที่ 1 นั้นพบว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยกรณีศึกษาจำนวนถึง 6 คนนั้นอยู่เกินกำหนดการตรวจลงตราและลักลอบทำงานนวดแผนไทย แรงงานหมอนวดหญิงไทยกรณีศึกษาอีก 2 คนยังอยู่ทำงานไม่เกินกำหนด แต่มีแนวโน้มที่จะลักลอบอยู่ทำงานต่อไปโดยยังไม่กลับประเทศไทย แม้แรงงานหมอนวดหญิงไทยจะรับรู้และเข้าใจดีว่าเป็นการกระทำ

ที่ผิดกฎหมาย ก็พร้อมที่จะยอมรับและยอมเสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ด้วยจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการได้รับรายได้ที่สูงกว่าในประเทศไทยที่ทำให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยนั้นสามารถเก็บเงิน ส่งกลับยังครอบครัวและสามารถตั้งตัวได้ยามเมื่อกลับสู่ประเทศไทย แรงงานหมอนวดหญิงไทยยังสามารถคลี่คลายปัญหาทางการเงิน ลดภาวะกดดันจากครอบครัวทำให้ครอบครัวมีความสุขมากขึ้น รวมถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมของประเทศปลายทางและปัจจัยทางด้านการเดินทางเข้าสู่ประเทศที่เป็นส่วนสำคัญ สอดคล้องกับที่ IOM and Thai Ministry of Foreign Affairs (1999) ได้จำแนกประเภทของการย้ายถิ่นในรูปแบบไม่ปกติที่พบได้ในเอเชียเป็นประเภทของผู้ย้ายถิ่นคงค้างที่มีสถานะจากการอยู่เกินเวลาตรวจลงตรา (visa) ที่กำหนดไว้ และเป็นผู้ย้ายถิ่นแรงงานที่ทำงานโดยไม่มีใบอนุญาต เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าประเทศอย่างถูกต้องแต่กลับเข้าประเทศไปทำงาน ความสะดวกของการเข้าเมืองโดยถูกกฎหมายโดยไม่ต้องยื่นเอกสารในการทำวีซ่า และไม่มีขั้นตอนความยุ่งยากของการขออนุญาต ซึ่งหมายถึงราคาที่ต้องมีค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุน และเวลาที่ต้องสูญเสียไป และอาจจะมีโอกาสถูกปฏิบัติคำขอวีซ่าเป็นอีกปัจจัยดึงดูดให้แรงงานเลือกที่จะย้ายถิ่นเข้าไปยังประเทศปลายทางเหล่านี้

3.6 ปัจจัยดึงดูดด้านทัศนคติในเชิงบวกต่อประเทศปลายทาง ปัจจัยด้านนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการรับรู้ข่าวสารที่ส่งออกมาจากสื่อในรูปแบบของอุตสาหกรรมบันเทิงของเกาหลีใต้ เช่น รายการโทรทัศน์ ละคร หรือรายการเพื่อความบันเทิงต่าง ๆ และสื่อการท่องเที่ยวจากประเทศไทยที่เดินทางไปยังเกาหลีใต้ที่ล้วนแสดงภาพลักษณ์ที่ดีของเกาหลีใต้ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการพัฒนาที่ดี ระบบสาธารณสุข ปลอดภัย ระบบการสื่อสารมวลชน สภาพความเป็นอยู่ และภาพของผู้คนในเมืองที่ดูทันสมัย เมื่อเทียบกับประเทศในแถบเพื่อนบ้านของไทย ดังนั้นเมื่อต้องตัดสินใจเลือกที่จะเดินทางย้ายถิ่น แรงงานหมอนวดหญิงไทยที่มีทักษะในการนวดแผนไทยจึงเลือกพิจารณาเกาหลีใต้เป็นอันดับต้น ๆ นอกจากนี้ทัศนคติเชิงบวกเหล่านี้ ยังรวมไปถึงทัศนคติเชิงบวกกับการไปทำงานต่างประเทศ และมุ่งหวังผลประโยชน์พลอยได้จากการไปทำงาน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวต่างประเทศ และโอกาสของการได้กลับมาอวดประสบการณ์กับคนรู้จัก เพื่อให้รู้สึกได้รับการยอมรับจากคนรอบข้างเกี่ยวกับการมีประสบการณ์ในต่างประเทศ และพร้อมที่จะแสวงหาโอกาสในการได้ไปทำงานนวดแผนไทยยังต่างประเทศอื่น ๆ อีกในครั้งต่อไป

6. อภิปรายผล และสรุป

การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติ (irregular migration) ของแรงงานหญิงไทยไปยังต่างประเทศ ยังเป็นปัญหาหลักของทั้งประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2546) กรณีแรงงานหญิงไทยที่มีทักษะขนาดแผนไทยย้ายถิ่นไปยังเกาหลีใต้เป็นการย้ายถิ่นของแรงงานที่มีเจตนาเข้าไปทำงานโดยไม่มีใบอนุญาต แม้ว่าการเข้าประเทศจะกระทำตามกฎหมายเข้าประเทศที่มีการละเว้นการลงตราการเข้าเมือง (วีซ่า) ตามข้อตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับเกาหลีใต้ก็ตาม และส่วนมากทำผิดกฎหมายการเข้าประเทศในภายหลัง เช่น การอยู่เกินระยะเวลาที่ได้รับอนุญาต โอกาสของการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงไทยกลุ่มนี้ เกิดจากปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันของแรงงานในด้านต่าง ๆ โดยมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลัก เมื่อพิจารณาจากรายได้ที่จะได้รับจากประเทศเกาหลีใต้เทียบกับรายได้ในประเทศไทยที่สูงกว่าสี่เท่า สภาพความเป็นอยู่ในประเทศปลายทางที่ดีกว่า รายจ่ายที่ต่ำกว่าที่เกิดจากสวัสดิการที่แรงงานหมอนวดหญิงไทยจะได้รับจากนายจ้าง และรายได้พิเศษจากลูกค้าซึ่งนายจ้างจะไม่หักหัวคิว ในขณะที่ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางจะพบว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยมีรายได้ที่ไม่สูงเมื่อทำงานในประเทศไทย แม้ว่าจะอยู่ในเขตเมืองหรือเขตพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีค่าครองชีพสูง ภาวะหนี้สินและภาระรับผิดชอบในครอบครัวผลักดันให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเลือกจะแสวงหาอาชีพหรือแหล่งงานที่สามารถสร้างรายได้ที่สูงขึ้นเพื่อลดภาระรายจ่ายของครอบครัว ดังนั้นปัจจัยด้านเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยหลักที่ผลักดันให้แรงงานเลือกที่จะย้ายถิ่นไปยังประเทศปลายทางที่มีโอกาสที่ดีกว่า (Saskia Sassen, 1988 อ้างถึงใน พัทธราลย์ วงศ์บุญสิน, 2553)

ปัจจัยด้านสังคม และครอบครัวของแรงงานหมอนวดหญิงไทย ยังสนับสนุนการตัดสินใจเลือกย้ายถิ่นไปยังต่างประเทศที่คิดว่ามีโอกาสดีกว่า ความวุ่นวายในครอบครัว ปัญหาในครอบครัว ความคาดหวังจากครอบครัวและสังคมล้วนผลักดันให้แรงงานหญิงไทยไม่ยอมอยู่ในครอบครัวและมีความพยายามที่จะหลบออกจากปัญหาที่เกิดขึ้น (สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2542) พยายามผลักดันตัวเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและครอบครัว กรณีศึกษา รายหนึ่งแม้ว่าจะอยู่ในสถานภาพที่มั่นคงทางอาชีพและระดับการศึกษา แต่มีความต้องการที่จะหลบหนีออกจากปัญหาในครอบครัวจึงตัดสินใจย้ายถิ่นเพื่อไปทำงานในเกาหลีใต้ เป็นต้น ปัจจัยผลักดันทางสังคมนี้เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญทางจิตใจถึงโอกาสที่ดีกว่าที่จะหลีกเลี่ยง

จากสภาพความเป็นอยู่เดิม ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของแรงงานไม่ต่างจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ความคาดหวังถึงสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีของแรงงาน รวมถึงเครือข่ายทางสังคมของแรงงาน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ตั้งจุดให้แรงงานเลือกตัดสินใจย้ายถิ่น เช่น กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงาน ไปยังประเทศปลายทางนั้น พบว่า นายหน้า หรือผู้นำพาส่วนหนึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ทาง เครือข่ายสังคม ที่ชักชวนแรงงานให้ย้ายถิ่นไปยังปลายทางที่ห่างไกล ความน่าเชื่อถือของ นายหน้า หรือผู้นำพา และความไว้วางใจของแรงงานเกิดขึ้นในปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการ ย้ายถิ่น กรณีศึกษาหลายกรณียินดีจ่ายค่านายหน้า เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ บางกรณีเกิดจาก การชักชวนของคนที่รู้จักที่ประสบความสำเร็จในงานที่ไปทำ เป็นต้น

ดังนั้น แนวคิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ทางเศรษฐกิจที่ประเทศพัฒนาแล้วจะเป็นแหล่งดึงดูดการย้ายถิ่นและรองรับความต้องการแรงงาน ด้วยจากปัจจัยผลักดันจากพื้นที่ต้นทางที่ประสบปัญหาความยากจน การว่างงาน จนทำให้เกิด กระแสการย้ายถิ่นในลักษณะของค่านิยมการย้ายถิ่นที่มีในลักษณะมุ่งหมายไปยังพื้นที่ปลายทาง ที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วซึ่งการย้ายถิ่นเป็นผลจากการตัดสินใจของแรงงานเองเพื่อหาโอกาส ที่ดีกว่าเดิม โดยเฉพาะทางการหางานทำและการได้รับรายได้ที่ดีกว่าประเทศที่ย้ายถิ่นมา (ชนิกานต์ ชนพิทักษ์, 2556) การย้ายถิ่นของแรงงานหญิงเอเชียไปยังประเทศปลายทางต่างๆ ที่ยังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องและมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในผู้หญิงวัยแรงงาน และวัยเด็ก ซึ่งเป็นการ ย้ายถิ่นจากประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่าไปยังประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า หรือประเทศที่อยู่ใกล้เคียงกัน และเป็นการย้ายถิ่นโดยสมัครใจเพื่อไปทำงานตามสัญญา การจ้างแรงงานระยะสั้น (contract labor migration) ในลักษณะวนเวียน (circulatory) และ ต่อเนื่อง (พิทยา เรือนแก้ว, 2550) เช่นเดียวกับแรงงานหญิงไทยกรณีศึกษาที่มีอาชีพหมอนวดแผน ไทยบางรายยินดีที่จะเดินทางเพื่อเปลี่ยนที่ทำงานบริการนวดแผนไทยในประเทศต่าง ๆ ทั้งใน เอเชียและในทวีปอื่นด้วยเงื่อนไขส่วนตัวและความต้องการเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการย้ายถิ่นแบบไม่ปกติจะสร้างรายได้และโอกาสของชีวิตแรงงาน ที่ดีขึ้นแต่ก็ยังมีโอกาสของความเสี่ยงบางประการต่อแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ ที่พวกเขาเข้าสู่ประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ก็กระทำผิดกฎหมายเมื่อเข้าประเทศแล้ว ซึ่งประกอบด้วย การทำงานในอาชีพที่ไม่อนุญาตให้แรงงานต่างด้าวทำ ตามกฎหมายท้องถิ่น ว่าด้วยการสงวนอาชีพบางอาชีพสำหรับคนในประเทศเท่านั้น และมากกว่าร้อยละ 95 ของแรงงานอยู่ในประเทศเกาหลีใต้เกินระยะเวลาที่การลงตราอนุญาต คืออยู่เกิน 90 วัน

ความผิดนี้เป็นปัญหาที่แรงงานหมอนวดหญิงไทยในประเทศเกาหลีใต้ต้องเผชิญตลอดระยะเวลาในการเป็นแรงงานหมอนวดแผนไทยในเกาหลี การอยู่แบบผิดกฎหมายเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้แรงงานมักได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากนายจ้าง ผู้รับบริการหรือข้าราชการที่มีหน้าที่โดยตรง การกดขี่ บังคับ ชู่เชี่ย สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาภายใต้ภาวะจำยอมของแรงงาน การทำงานเกินเวลาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับแรงงานหมอนวดหญิงไทยในกลุ่มนี้ ทุกกรณีศึกษา แรงงานหมอนวดหญิงไทยมีโอกาที่จะถูกคุกคามทางเพศจากลูกค้าผู้มารับบริการ ซึ่งมักมีอาการมึนเมาก่อนการใช้บริการนวดสูง และเสี่ยงที่จะมีโอกาที่จะถูกจับ เสียค่าปรับ ในราคาแพงและถูกส่งกลับประเทศไทย ปัญหาเหล่านี้ นอกจากจะส่งผลกระทบต่อตัวแรงงานแล้วยังส่งผลกระทบต่อมาตรการระหว่างประเทศ แนวทางในการแก้ปัญหาสามารถแบ่งออกได้เป็นสองระดับคือ ในระดับแรงงานต้องมีการให้ความรู้กับแรงงานไทยที่ประสงค์จะไปทำงานในต่างประเทศ และแรงงานไทยที่อยู่ในต่างประเทศ มีการสร้างทักษะและมาตรฐานในการประกอบอาชีพนวดแผนไทยให้เป็นที่ยอมรับของสากล ในระดับนโยบาย มีความจำเป็นในการส่งเสริมให้แรงงานไปทำงานยังประเทศที่เปิดให้แรงงานนวดแผนไทยสามารถทำงานได้อย่างถูกกฎหมาย รวมถึงการเจรจาเพื่อเปิดประเภทของอาชีพใน ESP ระหว่างไทยและเกาหลีใต้ให้มากขึ้นเพื่อให้เป็นการเดินทางย้ายถิ่นทำงานและพำนักได้อย่างถูกกฎหมาย และจัดมาตรการในการป้องกันและแก้ปัญหาสำหรับนายหน้าผู้นำผิดกฎหมายที่แสวงหาประโยชน์จากแรงงานผู้ต้องการย้ายถิ่นไปทำงาน

7. อ้างอิง

- การคุ้มครองคนไทยในต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2013). บทความ นวดไทยในเกาหลีผิดกฎหมาย. แหล่งที่มา: http://protectthaicitizen.blogspot.com/2013/06/blog-post_12.html
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2546). สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย และทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชนิกานต์ ธนพิทักษ์. (2556). การปฏิบัติตามแนวทางในการป้องกันปัญหาการใช้แรงงานเด็กและแรงงานบังคับของประเทศไทยเพื่อการส่งออกสินค้าไปสหรัฐอเมริกา กรณีศึกษาอุตสาหกรรมปลาหมึกกระป๋อง. กรุงเทพมหานคร: วารสารวิจัยสังคม 36, 2(2556) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน. (2553). การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัทธา เรือนแก้ว. (2550). ปัญหาหญิงไทยในต่างแดน. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา.
- สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลีประจำประเทศไทย. (2557). บริการกงสุล-คำแนะนำ การขอวีซ่า. สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลี. (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://tha.mofa.go.kr/worldlanguage/asia/tha/visa/issuance/index.jsp> (วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2557).
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล. (2557). ข่าวประชาสัมพันธ์ เรื่อง คำเตือนการประกอบอาชีพ นวดแผนโบราณของหญิงไทย. (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://www.thaiembassy.org/seoul/th/news/2463/47211-ประกาศ-สถานเอกอัครราชทูต-ณ-กรุงโซล-เรื่อง-คำเตือน.html> (วันที่ 28 มิถุนายน 2557).
- สุภางค์ จันทวานิช, ประไพรัตน์ รัตนโอฬาร-มิกซ์, พัทธา เรือนแก้ว, สุธีรา นิตยานันตะ และ อัญชลี เข้มครุฑ. (2542). การย้ายถิ่นของผู้หญิงไทยไปเยอรมนี: สาเหตุ ชีวิตความเป็นอยู่ และผลกระทบในประเทศไทยและเยอรมนี. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่น แห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. (2553). ธุรกิจจัดส่งแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Business Korea. (2014). “Drinking Culture Korea the Most Tipsy Nation in Asia”. from <http://www.businesskorea.co.kr/article/4660/drinking-culture-korea-most-tipsy-nation-asia>.
- Korea Thai Massage Association. (2014) Semina Thai Massage. from http://www.koreathai.co.kr/semina_2.php.
- IOM and Thai Ministry of Foreign Affairs. (1999). Irregular Migration in Asia. Discussion paper prepared for the International Symposium on “Towards Regional Cooperation on Irregular/Undocumented Migration”. Bangkok Thailand.